

A JAGO BÁCSIKÁM*

MIRKO KOVAČ

A végre sorra került a Jago bácsikám is! Eljutott a regénybe – no, nem kiválóságai révén, hanem mint különc és széltoló. Már a keresztelője is balul ütött ki. A keresztapja a Jagoš nevet szánta neki, de az anyakönyvvezető lecsippentette az utolsó betűt, úgyhogy a nagykönyvbe meg a keresztlevélre is Jagóként lett bevezetve. Közismerten szép, de hibákkal, betűtévesztésekkel telipötytyentett kézírása volt ennek az anyakönyvvezetőnek. Kihagyott betűket, szavakat értelmetlenné csonkított vagy kiforgatta a jelentésüket. Így járt az én bácsikám is az égvilágon senki se viselt ilyen nevet mifelénk. Ki lehetett volna ugyan javítani, de inkább derültek a mulatságos történeten: miként harapta le az anyakönyvvezető bácsikám nevének a farkát. A gimnáziumban az *Othello*-beli Jagóval rokonították a nevét, sőt az iskolai színielőadásokon el is játszotta a szerepet. De mennyit ugratták a neve miatt! Incelkedtek vele, hogy shakespeare-ológus volt a keresztapja. Azt mondják, az ember neve a jellemét is meghatározza: hát Jago tényleg áskálódó és árulkodós diák volt. Bajkeverő hírében állt. Ennek is, annak is a sarkában volt, valódi spicli lett belőle. Odaáll a férj elé, hogy látta a feleségét valakivel, féltékenységet szít, összeveszejti őket, aztán röhög a markába a hitvány. Az órákról bírósági tárgyalásokra szökött, élvezettel követte a pereket, még ha nem is ismerte a pörösködőket. Nemezszer hamisan tanúskodott. Még névtelen leveleket is küldözgetett a bitangja, és milyen ocsmányságokat terjesztett! hogy élvezkedett az agyament történeteiben! Ármánykodásai miatt ő is csávába került elégszer, még meg is kövezték; egyszer jó alaposan elagyabugyálták – de az ilyeneknek soha nem jön meg az eszük.

A háború idején a városban ette a fene. Állandóan kapdosta a fejét, forgott, mint a macska a farka után: mert megjátszotta a bolondot. Megáll arccal a városfalnak, és matat, kaparászik valamit vég nélkül. Húszéves létére

* Részlet a szerző készülő regényéből

fölmászik a fára, és onnan fújja a szemtelen nótákat, a szemérmetlen, zsíros kifejezéseket jól megnyomva, különösen, ha fehérszemély tűnik fel a láthatáron. És még ekkor is sikerült neki bizonyos üzeneteket közvetíteni, kéthárom alkalommal pedig a futár szerepét is betöltötte. Emlékszem jól, kisfiú koromban sokan hecceltek: szakasztott olyan vagy, mint az ütött nagybátyád! Szégyelltem őt. Ó, Istennek hála, nem hasonlítok rá, egy csepp sincs bennem a véréből. A háború után Jago már nem volt ugyanaz! Mintha kicserélték volna; nemhogy bolond nem volt már, nemhogy csúfolódtak volna vele – egyenesen félték tőle, és olyan szóbeszéd kerekedett, hogy kommunista kém volt, azért adta a bolondot. Rögtön felvették a tisztiskolába. Igaz, csak egy kiképzés, egy féléves tanfolyam erejéig, épp hogy felkészítsék a katonai szolgálatra. Először Verbászra helyezték ki. Emlékszem a napra, amikor elutazott. Napos idő volt, talán vénasszonyok nyara, az emberek kiáradtak az utcára, mindenütt sárgán hullongáltak a falevelek, az idősebb urak lehajoltak egy-egy hervadt, összekunkorodott példányért, és elmerengtek rajta, akár az életen – vajon százaz levelek lennének mindannyian, így hullajtjuk el mi is szirmainkat, hát tényleg hervadunk? Bácsikám ünneplőbe öltözött, vadonatúj díszegyenruhában feszített. Kézen fogott, és kivezetett a városba. Milyen büszkén lépdeltem mellette, nagyon el voltam telve. Éberem hallgattam tisztikcipőjének csikorgását, képes voltam ingujjammal letörölni a ráhullott porszemet. Ő elszánt és elegáns léptekkel vezetett. Széltében-hosszában bejártuk a várost, végigmentünk az utcákon, amelyeken nemrég még bolond képében bóklászott. Megálltunk a fája alatt, oda mentünk a városfalhoz, amelyre órákig meredezett. Cirkáltunk a régi utcákon, többször is elhaladtunk a Városi kávéház előtt, ahol fonott székekben üldögéltek az emberek, fentről száraz levelek pilinkéztek; susogtak a platánok. Mindenki minket nézett, megfordultak utánunk, s amikor elhaladtunk azon a macskaköves úton, az iparosok kidugták fejüket rogyant műhelyeikből. Visszhangot vertek a lépteink. Ő, akkor Jago volt nekem a hős; kezét csókoltam neki boldogságomban. Végül aztán elérkeztünk a vasútállomásra. Befutott a vonat, dugig tömve, még a teteje is meg volt szórva utasokkal. A felszállók megrohanták a vagonokat, csak a batya lépdelt szép nyugodtan. Hátrafordult és elköszönt. Nem hittem, hogy valóban elutazik, nem volt nála semmiféle poggyász. Felszállt a vonatra. Rögtön átadtak neki egy helyet az ablak mellett. Én a peronon álltam, és integettem.

Csak rövid ideig maradt meg a hadsereg kötelékében, nem felelt meg neki, így aztán leszerelték, majd hivatalnoki állást vállalt a községházán. Ott mulatságosabb volt, ármánykodhatott kedvére, különösen a Crnogora-i kolonisták körében. Mindenfélét kitalált, még attól sem riadt vissza, hogy a sváb portákra beköltöző szegény ördögöket elrejtett kincsről meg aranytallérokról szőtt mesékkel bolondítsa. Bizony, sokan feltúrták az udvart,

egész falakat döntöttek le; felültek a füllentéseinek, nem tudták, hogy a Jago név rosszat jelent, hogy gonosz szellem lakozik benne. Kegyetlen tréfákat tudott űzni az emberekkel, különösen, ha rájött, mi a gyenge oldaluk. A mohóság pedig, amióta világ a világ, gyengénknek bizonyult. Nemsokára mint községi képviselő járta sorra az új tulajdonosokat, hogy betagosítsa földjeiket a szövetkezetekbe. Az egyik portán egy kisebb szolgálat fejében egy szép, aranyozott *Omega* zsebórát kapott. Az ajándékozónak nem esett nehezére lemondani róla; no hiszen, nem családi örökség. Ettől kezdve az órák lettek nagybátyám passziója, fölvásárolta őket, de megvesztegetni is hagyta magát velük; rövidesen egész szép gyűjteményt hozott össze. Rögeszméjévé vált az idő múlása. Mindegyik óráját mindig felhúzta, külön-külön foglalkozott velük, pontosan tudta, melyik hogyan jár, a hangjukról felismerte őket; teljesen összenőttek. Egyre több időt szentelt nekik, virrasztgatott fölöttük, időnként visszavonult, és éjt nappallá téve figyelte a kegyegést meg az óraütéseket. Beszédbbe elegyedett, sőt veszekedett is az óráival, különösen azokat gúnyolta, amelyek megálltak: Ilyenkor még szidalmazta is őket: Csak kullogtok az idő után, csak pöszmögötek! Minden halad, minden előre tart, ti meg félúton megálltok! Azokat is figyelmeztette, amelyek siettek: Hova indultatok neki, mit rohantok? Úgy nekiiramodtatok, mintha várna rátok valaki! Ezek az órák mindent helyettesítettek neki, a politikát, a nőket, sőt még az áskálódást is. Pedig zavaros idők jártak, ezerkilencszáznegyvennyolcat írtak, szembekerült az ország Sztálinnal. Jago nem volt besúgó, nem juttatott ő senkit rács mögé, menekült a magas politikától; ez csak alattomban ármánykodott, éppen csak egymásra haragította, összeveszejtette az embereket, ami valósággal ártatlan csínynek számít ahhoz képest, ami órá zúdult. Valaki csúnyán elbánt vele; mindig akadnak aljas, kegyetlen emberek, mindig kerekedik egy Jago a Jagók fölébe. Államellenes összeesküvést olvastak a fejére, amit állítólag bizonyos Crna Gora-i tisztekkel szőtt – akiket pedig nem is ismert igazán. Találtak viszont a lakásán egy Sztálinhoz és a szovjet tábornokokhoz szóló felhívást, miszerint indulhatnak seregestül – a Crna Gora-iak várják őket. De ez hamis levél volt. Kuzma tartóztatta le, és ez szerencsés körülménynek számított; nem nyösztetette, nem bántalmazta a nagybátyámat, emberségesen bánt vele, és mindent megtett, hogy ne essen kár az óragyűjteményben – ennél többet nem tehetett, nem volt rá felhatalmazása.

Bácsikámnak engedélyezték, hogy három zsebórát is magával vigyen a fogságba; ez nagy privilégium volt. Ami ezekkel a zsebórákkal megesett, az egy külön történet. Tudnék erről mesélni, de ez messzire vezetne a nagybátyámtól, elkanyarodnánk az elbeszélés menetétől, és zátonyra futnánk valahol, egy másik, zűrzavaros időben. Ezek az órák segítették, hogy könnyebben áthidalja a börtönkorszakot. Nem tartott sokáig, hat hónapot

ha ült, de ez is éppen eléggé megkeserítette, úgyhogy szabadulása után teljesen begubózott, még áskálódó szenvedélye is elmúlt. Elszótlanodott, elutasító lett és bizalmatlan, de az órák továbbra is fogva tartották, ugyanúgy bolondult értük, mint azelőtt. A gyűjteménye szaporodott, igaz, minden rendszer és válogatás nélkül, úgyhogy inkább hasonlított egy halom régi kacatra, mint értékes, ritka példányok gyűjteményére. Az emberek gyanakvó szemmel kezdték nézni: hogy lehet az, hogy egyedül ő úszta meg hat hónappal, amikor a többiek mind éveket kaptak! Ez fáj neki, és úgy döntött, hogy elhagyja Verbászt. Zimonyban telepedett le, egy nagynak nem mondható, de szolid házban a Duna közelében. Három helyiségből állt a ház, az udvarban volt még fészter meg árnyékszék. Akkoriban esett meg, hogy írtunk neki levelet; gyerek voltam, emlékszem, mily sok szó esett a dolgról, különösen miután megérkezett a batya válasza; napokig szinte mást se lehetett hallani ebéd közben vagy a ráérő időben, amikor beszélgetni szoktunk. Bácsikám tömören leírta az életét, majd bővebbre eresztve előadta némely nézetét és megfigyelését. A börtön arra jó volt, hogy összeszedje magát, és megszabaduljon sok mindenkitől. A jövedelméről annyit írt, hogy szerény, de kijön belőle. Kérte, hogy senki ne gondoljon vele, ne értesítsék az otthoni eseményekről, mert azok nincsenek rá hatással, különben is lassan kitörlődnek emlékezetéből a múlt képei, minél fogva úgy érzi magát, mint akinek se származása, se szülőföldje. Kérte továbbá, hogy ne látogassák, az atyafiak ne untassák; kiváltképp kikelt azok ellen, akik egyetemre kerülnek a városba; egytől egyig éhenkórászok és senkiháziak, az ő ajtaján ne kopogtassanak az ilyen gólyák! Végső szava, hogy nem ismer senkit, nincsenek rokonai, és nincsenek érzelmei. Neki nincs hazája, talán csak az idő hulláma vetette ki a térbe. Anyámat ez felkavarta, egészen elszomorodott, ugyanis ismét úgy kezdtek beszélni Jagóról, mint bolondról, annak ellenére, hogy sok mindent elhallgattunk vele kapcsolatban sőt azt hazudtuk, hogy tetemes vagyona és birtokra tett szert a Vajdaságban. Ám mindenkinek megvolt a maga története a nagybátyámról; ilyenek az emberek. A más baján rágódnak, előszeretettel beleártják magukat más gondjába, különösen ha valamilyen hallatlan, észbontó esemény hírlík; ó, mennyi tanú jelentkezik ilyenkor! Senki úgy nem tért vissza Belgrádból, hogy ne találkozott volna a bácsikámmal. Egyesek koldusnak meg csavargónak látták, mások pedig csodabogárnak, aki órákkal teliaggatva jár-ke-l a városban. De mindebből egy szó sem igaz, senki sem látta őt, nem is beszélgetett vele, csak kitalálták az egészet. Ugyan miért?

Mondanék valami fontosat: csak az én történeteim igazak, csak én mondom el a valóságot, és ettől semmilyen körülmények között nem tágitok, bármennyi lehetőségem kínálkozzék is a hazugságra. Könnyen megtaláltam a bácsikámat, mihelyst feljöttem az egyetemre. Egyáltalán nem volt

szörnyeteg, csak az, ami mindig – külön! Nem csapta be előttem az ajtót, kezét nyújtott, befogadott. Bevezetett egy helyiségbe, mely telis-tele volt órákkal. Nem változott sokat, néhány ráncsal több volt az arcán, a homlokánál kicsit kopaszodott – ez minden. Leülök a karosszékre. Minden oldalról ketyegnek az órák, más semmi sem hallatszik. De igen, hajótülkölést is hallani, meg a Nautikus klub motorcsónakjainak berregését, de csak időközönként, szaggatottan, ezek nem állandósult hangok, nincs bennük ritmus, se monoton tiktak – semmi titok. Ezek valóságos, felhangzó és elülő hangok. No de nem akarom ezt részletezni, nem ez a kutatási területem.

Bácsikám megmered, hegyezi a fülét. Ugyan mire fülel ilyen odaadóan, mint egy vadász? Mit fürkész, milyen titkot szimatol? Hall valamit, amit mások nem hallanak? Miféle délibábot kerget? Lábujjhegyen lopakodik, az asztalon felsorakoztatott zsebórák fölé hajol; már tudja is, melyik mondta fel a szolgálatot, hiányzik neki a hangja. Néha előfordul, mondja, hogy némelyik óra fordított irányba kezd járni, vagy akkor üt, amikor nincs itt az ideje, hogy a mutatók meglódulnak, mintha elébe akarnának vágni az időnek, vagy be akarnak hozni azt, ami elmúlt. Bele akartam fogni a családi történetekbe, de bácsikám kinyújtotta a karját, tudtomra adva, hogy hallgassak. Ingatja az ujjait a szemem előtt, a keze reszket, arca átszellemül, mintha a közelgő boldogságot érezné. Ekkor ütni kezd a nagy állóóra: talpzata ében, ingája diszkosz alakú sárgaréz, a két súly közül az egyik lefelé araszol. Tompán ver, mintha templomi harangszó hallatszana messziről. Ez az én katedrálisom, suttogja a batya. Egyszerre több falióra is ütni kezd, s végül megszólal egy torony alakú fatalapzaton álló óra is. Kinyílik egy ajtócska, kimasíroznak a figurák, a torony felfegyverzett őrei, esetlenül düllöngélve leírnak egy kört, és bemennek a másik ajtócskán, amely magától becsukódik mögöttük. Betársul még egy óra, ez késik ugyan, de vidám, ezúttal egy kakasfigura pattan ki a szekrényből és kukorékol. Bácsikám izgatottsága a tetőpontjára hág. Aztán minden elnémul. Ez az ember óráról órára él, a csúcspontot pedig délben vagy éjfélkor éri el, amikor kicsit hosszabb a csinnbumm. Sehogy se hangolódnak össze a drágák, mondja. Nem akarnak összefogni, mindegyik a magáét hajtja! Rajtam ragad a tekintete, elámul: kihez is beszél ő! Semmi szükségem társaságra, mondja. Van kivel beszélgetnem, egyáltalán nem vagyok magányos! Máskor ne gyere. Hát hallani sem akarsz az édestestvéredről? kérdem én. Megözvegyült, illene jelenkezned nála! Senkinek sem jelentkezem. Egyáltalán senkinek, mondja. El vagyok foglalva, dolgom van!

Így zajlott le az első látogatásom, ám két-három hónap múlva ismét be-toppantam; éhes voltam. Igen, gyötört az éhség, különben nem jöttem volna el hozzá; a nagybátyám az utolsó, akihez segítségért folyamodnék. Sok csorba esik még a büszkeségemen, még nincs vége a megaláztatásoknak! Jó

fél óráig haboztam, kétszer is eljöttem a kapuig, aztán mégis meggondoltam magam. Na jó, legyen, benyitottam, úgy illatozott az étel, úgy csiklandozta az orrom, hogy nem bírtam ellenállni. A szimatom és az ösztönöm vezetett. De mindenünnen ételszagot, sült hal illatát éreztem. A szél hozta, ugyanis enyhe szellő fújdogált, a folyó vize befodrozódott egy pillanatra, aztán ismét kisimult, és nyugodtan, lomhán folyt a Duna. Nem, egyáltalán nem feledkeztem bele a víz folyásába, nem bővölt meg a múlás, csak szimatoltam a levegőbe, és egyre jobban nyújtogattam a nyakam az éttermek felé, mert onnan jöttek az illatok. Bevágódom a bácsikámhoz, és nekiszegszem a kérdést: van valami harapinvalód? Van, de a magam részére, mondja. Hát számomra van-e valami? kérdem. Ha megdolgozol érte, adódhat, mondja ő. Ma hozták a szenet, vedd a lapátot, köpj a tenyeredbe, ha a nagybátyáddal akarsz ebédelni. Milyen szörnyű ember! Behánytam a szenet a fészkerbe. Rengeteg port nyeltem, tele lett az orröm szénporral, feketét köptem; teleköpdöttem a batya házának rapancsos homlokzatát. Miért tettem ezt? A másik oldalra is köphettem volna, a járdára vagy bele a szénporba, de belém fészkelte valami gonoszság. Nem lehet ártatlanul leködni valaki otthonát!

Ebéd közben tréfálkoztunk, intim dolgokba is belemerészkedtük, faltuk a paradicsomos makarónit, amit ő készített. Ittunk rá a két-két korsó sört. Mondd, miből élsz te? kérdezte. Éhségből, feleltem. Ó, hogy nevetett ezen, hogy derült a silány poénon. Majd komoly hangon megkérdezte, hogy ezt én találtam ki, vagy loptam valakitől? Aztán a halálról beszélgettünk, elvéve felemlgettük őseink csontjait is. Nem egy rokonunk idegen földön halt meg. Nagybátyám anyját, az én anyai nagyanyámat egy Amerikába tartó hajón érte a halál. A Monarchia idején családunk öt tagját internálták; nem tudni, hol a sírjuk. Ilyen sors ítéltetett nekünk, megnyugvás nélkül halunk meg, távol a mieinktől. Erről hosszasan eldiskuráltunk, egészen összeleledtünk. A bácsikám beszélt önmagáról, de minden bolondéria és fantáziálás nélkül, sőt ironikusan. Így mondta: Lehet, hogy tévedésben élek, és hiábavalóságokra pocskolom az életemet, mégis igyekszem jól beállítani és összehangolni a csörgő-börgő jószágaimat; pontosságot és egységes időérzéklet követelek tőlük! Sikertelenül. Hát kérdezem én: vajon a mechanizmusban van a hiba, vagy minden dolog ilyen szeszélyes? Nagybátyám szavait a saját írományaimra is érvényesnek találtam: hát nem hiábavalóságot cselekszem én is, amikor az elérhetetlen tökéletességet kergetem?

Ez alkalommal szeretetben váltunk el, sőt még azt is hozzátette, hogy bármikor felkereshetem. De legközelebb már nem nyitott ajtót. Az ablaküvegen keresztül nézett, és gonoszul vigyorgott. Ettől aztán felbőszültem, és nekivágtam a Duna-partnak, anélkül, hogy akár egyszer is visszapillantottam volna. Lehet, hogy hívott, lehet, hogy kitérte felém a karját, de

a büszkeségem mindennél erősebb volt, lépésről lépésre egyre magabiztosabban törtem előre, talpam alatt éreztem a szilárd földet, hallgattam bocsorom dobogását. Mosolyogva intettem a Dunán sikló uszálykormányosnak. Ha hiszik, ha nem, átható túlköléssel viszonzta köszöntésemet. Jól emlékszem, amint riadtan felrebentek a madarak.

Elkezdtem régiségeket gyűjteni és adni-venni. Néha még házaltam is a könnyebb, kézhez álló darabokkal, amilyenek a rámak, kisebb tükrök, lámpák, órák. Ekkor társultam Laza Stojkovval – barátságunk máig zavartalan. Neki bejáródott kapcsolatai voltak, beajánlott a vevőinek. Többnyire belgrádi művészekből, főként színészekből állt ez a kör, de a dedinjei úri népe se maradt ki belőle. Őhözjuk csak ajánlás révén lehetett bejutni. Könnyen meg tudtam nyerni a vevőt, mert minden tárgynak megköltöttem a történetét, páratlan teljesítményekre volt képes a képzeletem! Egy forradalmárra rásóztam egy régi töltőtollgyűteményt. Ó, milyen ügyesen és meggyőzően hazudtam, hogy e pennák valaha a királyi írnokot szolgálták, személy szerint Sándor király pedig a *Caran d’Ach* cég tollával szerette aláírását adni, mely céget az orosz emigránsok alapították meg Svájcban, az októberi forradalom után. A végén hozzátettem: Töltőtollat és nót nem ad kölcsön az ember. Az idegen kéz mindkettőt menten tönkreteszi! Az úr kikísért a kapuig, hogy meg ne harapjon a kutya. Megbízott, hogy szerezzek neki valahonnét egy 400-as meg egy 140-es *Pelikant*; számára ezek voltak a világ legszebb töltőtollai.

Ekkoriban fordult hozzám Tempo is, hogy mindenképpen szerezzek be neki egy szép, kandallóra való órát, legyen minél cifrább és aranyozott. Nem baj, ha nem jár, mondta. És valóban, számukra az idő nem mérvadó, hisz ők maguk az idő. Igyekeztem hozzájutni valamilyen szép kandallógarnitúrához, aranyozott bronz foglalatú órára és porcelánvázákra gondoltam, Gautier stílusában; okvetlenül udvari stílus legyen az elvtársnak. Jártam a bolhapiacokat, kísértem az apróhirdetéseket az újságokban, de házhoz is elmentem, tönkrement, valaha gazdag emberek, az elszegényedett úri osztály címeire. Sok lakásba belestem, kétszer-háromszor is visszatértem alkudozni, de nemigen vásároltam ezektől az uraktól, sőt előfordult, hogy egyenesen bűnösnek éreztem magam, mintha én döntöttem volna nyomorba ezt a réteget. Néha előnti az embert a szégyen honfitársai cselekedetei miatt. De hogy milyen könnyű végletekbe esni, azt, ugye, nem tudják; ezek azok az áttetsző rácsok, amelyek elválasztanak bennünket, s megmutatják rejtett arcunkat. Határhelyzetben örült eszmék, ádáz gondolatok fogannak az ember agyában. Egyszer én is aljasságra vetemedtem. Egy szép úri nő felajánlotta a perzsaszőnyegét, s én csak akkor voltam hajlandó megkötni az alkut, miután belement, hogy lefekszik velem ezen a szőnyegen. Tépegettem is magam eleget, amiért ilyen örültséget csináltam; képes vol-

tam kihasználni a hölgy szálnalmas helyzetét. Valóban bűnösnek éreztem magam, mert hitványan viselkedtem. Furdalt a dolog, úgyhogy egyszer a teljes keresetemet neki szántam; meg akartam váltani a bűnömet. Gyászjelentést találtam az ajtajára ragasztva. Nem, nem csöngettem be, meredten bámultam hölgyem fényképét a gyászjelentésen. Lehet, hogy velem kefélt utoljára? Nem jártam utána, nem tudom, hogyan halt meg, elfojtottam az egészet – s íme, az epizód most magától utat talált az elbeszélésembe. Van-e abban igazság, hogy az írás egyebek mellett a bűnök megváltása is? Ezt nem tudom, de abban biztos vagyok, hogy ez a szerencsétlenné tett társadalmi réteg regényíró után kiált. Miért nem születik már meg ez az író?

Később szólok még a sors fonalának szövődéséről és arról, hogy ez mi-ként játszik szerepet elbeszéléseinkben. Semmiféle tudós okfejtéstől nem kell tartaniuk; én olyan elbeszélő vagyok, aki inkább kérdez: kinek a kezében vannak az orsók és a rokkák, ki az, aki könnyedén összeölti életeinket és megszabja életünk ritmusát? Az apróhirdetéseket böngészve egy ilyen történet nyomára bukkantam akkortájt; ezt fogom most elmesélni. Talán mindennek befejezett, kerek egésze kell válnia? A vasárnapi *Politikában* megjelent egy hirdetés, mely páratlan tabernákulum-órát kínált eladásra. A szekrény mahagónifurnérból van, aranyozott sárgaréz díszítéssel. Felső része kosarat formáz, sárgarézzel szép csipkésen befuttatva. A számlap zománcozott, festett. Angol stílus holland beütéssel. Az óra a nap mozgását is mutatja az állatövben. Jár, harminc óra hosszat működik egyhuzamban. Telefonügyelet 15–17 óra között. Türelmetlenül vártam ki az időt, felhívtam a megadott számot. Kissé rekedt, eléggé barátságatlannak tűnő férfihang jelentkezett. Ön hirdetett? kérdeztem. Igen, mi érdeklí önt? kérdezett vissza. Hát az óra, feleltem. Kértem a címét, mire ő felkiáltott, hogy csengetnek az ajtón. Jelentkezzen később, tette hozzá. Tíz percet vártam, és ismét felhívtam. Eladva, mondta. Sajnálom, mondtam én. Nem lenne valami más? Egyelőre nincs, válaszolta. Ha pedig beszerzek valami ritkaságot, azt meg szoktam hirdetni. Tehát kísérjem figyelemmel a hirdetéseket? Igen, kísérje csak, mondta még ásitva, és letette a kagylót.

Pár nap múlva ismét kijött egy hirdetés. Ezúttal két régi óraritkaságot kínált. Egy angol órát iránytúvel és hőmérőkkel a szekrény minden oldalán. Az iránytút négy aranyozott bronz-delfin emeli magasba. A számlapot angyalberakások díszítik. A másik francia óra volt, aranyozott-bronz-szekrényben, kígyó alakúra mintázva, három kézi festésű elefáncsontlemezzel, amelyek a 18. századi jeleneteket ábrázolnak. Az ár kedvező. Öt perccel előbb hívtam fel, mire figyelmeztetett, hogy még nincs itt az idő. Ismét tárcsáztam, de foglalt volt, harmadszorra pedig már elkéstem. Mindkét díszpéldány elkelt, mondta.

Az alak továbbra is csodálatosnál csodálatosabb órákat hirdetett; hát ez

egy valódi kincsesbánya. Nem volt szerencsém. Többé-kevésbé ismétlődött a történet, úgyhogy már mulatságossá és persze gyanússá vált a dolog. Kandallóórák kerültek sorra, majd egy ritka falióra, negyedóránként ütő szerkezettel. Rokokó stílusú bronzszekrényben, virágmintás díszítéssel, fekvő alakra tekintő szimbolikus Erősz-ábrázolással. Ismét nem volt sikerem, és még neki panaszkodtam, hogy milyen balszerencés vagyok. Nem tanúsított megértést; talán még élvezte is sorozatos kudarcaimat? De hát miért? Egyre részletezőbbek és olyan szakszerűek lettek a hirdetései, mint ha csakis gyűjtőknek szánta volna őket. Apróra leírta az órák mechanizmusát, különösen az ütés mikéntjét. Néha híres diplomokkal példálózva egész költői hasonlatokat kerekített. Egyszer azt írta: ez az a csodálatos óra, amely toktok-ot mond tiktak helyett! Mindig utalt a mesterre és kézjegyére, feltüntette, mikor, milyen stílusban készült az óra, milyen cégjelzéssel van ellátva, sőt helyenként egészen belemerült a korszak ecsetelésébe. Egyszer egy forradalom korabeli órát írt le, mely mutatja a nap járását napkeltétől napnyugtáig. Azúr égbolton aransugarakkal díszes korong ível. Dimbes-dombos tájékon kel és nyugszik. Máskor egy regulátor-óra részletes leírását adta, de olyan szakszerűen és precízen, hogy katalógusba is beillett volna. Mindegyik apróhirdetésére jelentkeztem, beszélgetéseink egyre szívélyesebbekké váltak. Ez az ember vagy rögeszmés író, vagy valódi örült – ha nem mind a kettő. Néha viccelődtem, hogy akinek ilyen drága kollekcója van, azt egyszer ki fogják rabolni. Nem félek, mondta. Van két agaram, mérges kutyák! Széttépnék, aki csak közeledni merne az udvaromhoz. Aztán meghirdetett egy nagyon ritka arany zsebórát is. Hátlapjára az Orosz Birodalom sasmadarát gravírozták, a fedőlap belső oldalára pedig az ajándékozó, II. Miklós orosz cár neve van bevésve 1903. február 15-i keltezéssel. Amikor jelentkeztem, felismerte a hangom. Köhincselte a telefonba, aztán tüsszentett egyet. Bocsánat, mondta. Biztosan érdekli ez a csodálatos példány! Ez világít a sötétben! Nyilván nem tudom megadni az árát, de azért szeretném látni, mondtam. Magának tényleg nincs szerencséje, vágta rá.

Most már szórakoztatott a dolog, találgattam a rejtélyt, sőt mondhatni, nyomozást indítottam ellene. Megbízta Kuzmát, hogy leplezze le nekem ezt az alakot. Már másnap megérkezett a jelentés. Nem más volt ez a mániákus örült, mint a Jago bácsikám. A telefonszám az övé, bár még mindig a ház régi, megboldogult lakójának a nevére jegyzik. Ó, az örületnek nincs határa! Emlékszenek, röviddel ezelőtt megígértem, hogy bővebben is fogok szólni a párkákról, akik sorsunk fonálát fonják és szövik, de ez most fölöslegesnek tűnik, nem is tudom, miért, de tényleg fölöslegesnek érzem. Jól mondja egy bizonyos író, hogy semmi se megy végbe egyenes vonalúan: szüntelen a gonosz erők és az örület között bujdoskolunk. Meg kell

mondanom, többször is felötlött bennem, hogy talán éppen a batya rejtőzik e gyanús alak mögött – amilyen széltoló –, de a stílusa, a kifejezőmódja, no meg a hangja, legfőbbképpen pedig az órák és történetük szakszerű ismerete mindannyiszor cáfolni látszott ezt a lehetőséget. Meg sem akartam említeni a bitangot, hisz már régen leszámoltam vele. Am a szeszélyes erők, melyek gyakran tréfát űznek velünk, íme, romba döntik elhatározásainkat, és néha valósággal feldühítenek. Hisz beavatkozásuk nélkül is épp elég nyomorúságos az életünk.

Elmesélem még utolsó telefonbeszélgetésünket is. Az apróhirdetés ezúttal egy magas, angol állóórát kínált eladásra. A talapzati részben helyezkednek el a súlyok meg az inga, a felső rész pagoda alakú; az egész szekrény berakásos. Igen régi óra, állítólag egy tekintélyes familia birtokolta; tulajdonosnője egyszer kijelentette, hogy legalább annyira szereti és becsüli, mint a majmát, mindenesetre jobban, mint a férjét. A. Fromentil munkája. A megadott időpontban felhívtam. Nyugodt voltam és visszafogott, nem lázasodtam be, mint azelőtt. Felismerte a hangomat. Bizonyos benne, hogy Fromentil munkája? kérdeztem. Nagy név. Csak múzeumokban és magángyűjteményekben bukkan fel! Az árveréseken minden képzeletet felülmúló összegeket adnak érte! Ez is egy múzeumi példány, mondta büszkén. Vanak kapcsolataim, megvannak a módszereim, a világ bármely pontjáról be tudom szerezni az órát, akár diplomáciai postán. Drága multság, de gazdag emberek mindig akadnak, mondta. Megyek, megnézem ezt a múzeumi példányt, jelentettem ki. Nagybátyám zavarba jött, dadogni kezdett, én pedig letettem a kagylót. Nem mentem el hozzá rögtön, pár napra rá látogatam meg, hosszú idő múltán. Megöregedett, kopaszra borotválta a fejét, foghíjas volt és görnyedt. Pedig nem is olyan régen még jó karban lévő középkorú férfinak látszott. Mi törté így meg, talán valami betegség? Csodálkozott a látogatásomon. Elfeledkeztél rólam, mondta. Egyáltalán nem, feleltem. Állandóan kapcsolatban álltunk! Hát igen, mondta, az embereket mindig összefűzi valamilyen különös kapcsolat, még a halottakkal is, hát hogyne fűzne össze bennünket, hisz egy a vérünk. És lágyan elmosolyodott. Ekkor mindent kitálaltam neki az apróhirdetésekről meg az órákról. Szíven ütötte a dolog. Elborult az arca, elszomorodott. Felcsipegette a kenyérmorzsákat az asztalról és mind felfalta. Ugyan honnét szedted azt a rengeteg adatot? kérdeztem. Előhúzott a fiókból egy díszkiadású könyvet: *Montres anciennes*, Éditions Ch. Massin, Paris. Szótárt használt hozzá. Kibányászta a könyvből az adatokat, saját maga fordította le őket, és elég sokat költött az apróhirdetésekre. De minek kellett ez neked, batya? kérdeztem. Nem tudom, mondta komoran, megszegyenülten. Beszélgetek az emberekkel. Talán ezért.

Utoljára akkor láttam őt, amikor nővére halálhírét vittem. Ágyban talál-

tam. A takaró alól kilógott meztelen lába, teljesen sárga talpa. Arca megfakult, szeme beesett. Szúnyogok zümmögtek az egész házban, sőt nagy, fekete hangyák is betelepültek már. És pókok ringtak fonalaikon. Mindent belepett a por. Anyám halálát az izgalom legkisebb jele nélkül fogadta. Az ember azért születik, hogy meghaljon, mondta. Hogy éljen és meghaljon. Hány éves is volt ez az asszony? Megmondtam neki. Az édestestvéredről van szó, batya! Igen, igen, tudom. Az édestestvérek is meghalnak. Mindenki meghal. Itt sem ketyeg már egy szál óra sem. Letelt az idő! És a fejére húzta a takarót. Nem akkor halt meg, pár héttel később azonban elhunyt az én Jago bácsikám is. Kívánatos végkifejlet annak, akit leteper az élet. Szépen meg van írva a Zsoltárokbán, hogy a halál vizei és a seol hálói vesznek körül bennünket, s holtak közt van a nyugvóhelyünk. Így leszen föld-dé a por!

RADICS Viktória fordítása

